

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/162977>

Please be advised that this information was generated on 2019-11-12 and may be subject to change.

Gezocht: capabele wethouder van financiën

Door: Ronald Vuijk, bestuurskundige
21-6-2016

Een gemeentebestuur heeft een goede wethouder van financiën nodig. Er wordt steeds meer gevraagd van de wethouder van financiën. Politieke partijen dragen de verantwoordelijkheid om deugdelijke kandidaten voor het wethouderschap voor te dragen. De gemeenteraad kan dan op grond van vakbekwaamheid en rolopvatting de portefeuille gemeentefinanciën aan de juiste kandidaat toedelen.

In 2018 zijn er weer gemeenteraadsverkiezingen en daarna worden wethouders benoemd. Een aantal praktische raadgevingen voor politieke partijen en raadsleden om een goede wethouder van financiën te vinden.

Hoe vind je een goede wethouder van financiën?

Een goede wethouder van financiën maakt de benoemingstermijn af en verbetert de financiële positie van de gemeente. Maar gemeenten worden geconfronteerd met moeilijke omstandigheden. Door de economische crisis zijn veel grondexploitaties verliesgevend.

De omvangrijke decentralisaties in het sociaal domein veroorzaken nieuwe risico's. De herverdeling in het Gemeentefonds leidt voor sommige gemeenten tot een daling van inkomsten. Door herindelingen worden gemeenten steeds groter. De doorzettende politieke fragmentatie maakt het steeds moeilijker om een dwingend begrotingsbeleid te voeren, consequent gericht op verbetering van de financiële positie.

2013–2016: 21 gemeenten onder preventief provinciaal toezicht wegens gebrek aan een sluitende begroting

De gevolgen van slecht financieel bestuur zijn ernstig. Tussen 2013 en 2016 werden [21 gemeenten](#) onder preventief provinciaal toezicht geplaatst omdat er geen sluitende begroting werd gepresenteerd. De gemeenteraad van Vlissingen verloor bijvoorbeeld door slecht financieel bestuur op grond van artikel 12 van de Financiële-verhoudingswet tijdelijk de autonomie over de eigen begroting. Slecht financieel bestuur leidt voor de burger tot hoge lokale lasten en verschaalde dienstverlening.

JUISTE COMPETENTIES

Kandidaatstellingscommissies van politieke partijen selecteren kandidaten voor de gemeenteraadsfractie. De gemeenteraadsfractie draagt na een politieke onderhandeling de wethouderskandidaat voor. Meestal de zittende fractievoorzitter.

Een goed raadslid is niet per se een goede wethouder

Maar een goed raadslid is niet per se een goede wethouder en gebrek aan juiste competenties leidt soms tot problemen. Dat kan anders. Kandidaatstellingscommissies van politieke partijen doen er goed aan wethouderskandidaten te selecteren op competentie. Competenties zijn specifieke eigenschappen, kennis of vaardigheden waarover wethouders moeten beschikken vanuit het oogpunt van de gemeente. Ze zijn opgebouwd uit kennis, vaardigheden, motivatie en persoonskenmerken.

Eigenschappen

Landelijke partijen beschikken voor partijgenoten over handige lijstjes met eigenschappen. Berenschot heeft voor de Wethoudersvereniging op grond van vraaggesprekken een [competentieprofiel](#) voor wethouders opgesteld. Ook de Hay Group heeft een [goed leesbaar profiel](#) opgesteld. Om verkeerd gedrag te onderkennen worden wethouderskandidaten gescreend en kan om een Verklaring Omtrent Gedrag worden gevraagd.

Bestuurderskracht

Tussentijds terugtreden is een breuk in de bestuurlijke continuïteit en verzwakt de bestuurskracht van een gemeentebestuur. Besturen is mensenwerk. Om de bestuurstermijn af te maken en om politiek resultaat te boeken heeft de wethouder een samenstel van eigenschappen nodig die we bestuurderskracht noemen.

Een wethouder die deugt

Bestuurderskracht gaat over chemie tussen hoofdpersonen, over politieke stabiliteit, over visie en bindend vermogen om vitale coalities te smeden rond strategische opgaven. Een belangrijke eigenschap daarvoor is dat de wethouder deugt. Een wethouder die de raad bewust niet tijdig inlicht, liegt, lijdzaam is, onverschillig is, feiten verdoezelt, strafbare feiten pleegt, die beschikt over een zwakke zelfreflectie en gering zelfreinigend vermogen verliest het vertrouwen en wordt op enig moment gedwongen te vertrekken. Een andere belangrijke eigenschap is politieke wilskracht. Als de wilskracht ontbreekt, houdt de wethouder het niet vol of bereikt niets met een voortijdig vertrek als gevolg.

Bijna een derde van de wethouders maakt de termijn niet af

Bijna een derde van de wethouders maakt de termijn niet af. Wethouders treden om verschillende redenen voortijdig af. Omdat wethouders andere benoemingen aanvaardden. Omdat ze niet meer verder willen of daartoe worden gedwongen door een motie van wantrouwen. Enkele praktijkvoorbeelden geven beeld en geluid. In voorjaar van 2014 trad de Delftse wethouder van financiën af omdat hij een andere benoeming aanvaarde. In het voorjaar van 2016 trad bijvoorbeeld de Wassenaarse wethouder van financiën af omdat ze moeite had met de bestuurscultuur. In het najaar 2015 trad een Almelose wethouder af omdat zijn eigen fractie tegen de door zijn college opgestelde begroting stemde.

DAADWERKELIJKE BESCHIKBAARHEID

Fracties die wethouders werven doen er goed aan de daadwerkelijke beschikbaarheid van kandidaten te controleren. Raadsfracties kunnen werven in eigen gelederen maar na 15 jaar dualisme is er in Nederland een behoorlijke pool van ervaren wethouders van praktisch alle politieke kleuren beschikbaar.

Maar dat maakt het niet direct eenvoudiger. Een kritische benadering van iedere kandidaat is nodig om ongelukken te voorkomen.

- Beschikt de kandidaat over voldoende vertrouwen in de gemeenteraad en de ambtelijke organisatie?
- Is de wethouder daadwerkelijk in staat alle aandacht aan het wethouderschap te geven?
- Wil en kan de wethouder van buiten de gemeente werkelijk verhuizen naar de gemeente?

Kiezen uit een flinke pool ervaren wethouders van zowat alle politieke kleuren maakt het nog niet eenvoudiger

Het is niet eenvoudig om goede wethouders te werven. De beoogde wethouders-kandidaat moet willen en niet met privé-belemmeringen geconfronteerd worden. Belangrijke voorwaarde voor het wethouderschap is de wil om wethouder te worden. Ruim tweederde van de wethouders is met het wethouderschap niet meer gaan verdienen. Het is een onzeker bestaan omdat het wethouderschap met een motie van wantrouwen van het één op het andere moment onverwacht en zelfs zonder verwijtbaarheid aan de wethouder zelf kan eindigen.

De daadwerkelijke beschikbaarheid voor het ambt is ook een voorwaarde. Een kostwinner met een gezin met twee opgroeiende kinderen, een huis met hypotheek en een vaste baan zal op zijn minst aarzelen om een onzeker wethouderschap te aanvaarden. Deze onzekerheid speelt nog meer voor de wethouder van buiten de gemeente die ook nog zal moeten verhuizen.

Gevraagd worden

Maar doorslaggevend om als wethouder benoemd te worden is dat de kandidaat door de partij gevraagd wordt. Dan helpt het dat de kandidaat al enige tijd binnen de politieke partij actief is en binnen de gemeente over een gun-factor beschikt. De benoeming van wethouders is uiteindelijk de uitkomst van een politieke onderhandeling tussen de fracties in de gemeenteraad waarin competenties geen aantoonbare rol spelen.

Er zijn in Nederland ongeveer 1.400 wethouders. De meeste wethouders zijn afkomstig uit de non-profitsector, hebben raadservaring, en zijn meestal hoger opgeleide mannen van boven de vijftig waarvan een groot deel meer dan zestig uur werkt. Een voorbeeld van een inschattingsfout is een wethouder van financiën van Midden-Delfland die in 2011 voortijdig vertrok omdat ze vanwege privéomstandigheden niet van Den Haag naar Midden-Delfland wilde verhuizen.

PASSENDE ROL

In het algemeen zal de wethouder van financiën inzicht moeten tonen in het beheersen van alle gemeentelijke inkomsten en uitgaven. Daarnaast is inzicht in bijvoorbeeld risicomanagement belangrijk. De gemeenteraad doet er goed aan een wethouder van financiën te zoeken met een rolopvatting die bij de financiële toestand van de gemeente past; is een harde saneerder nodig of iemand met oog voor nieuw beleid?

Is een harde saneerder nodig of iemand met oog voor nieuw beleid of lastenverlaging?

In de tweede helft van de twintigste eeuw groeide het takenpakket van gemeenten. Om die groei van taken op te vangen ontstond in colleges een taakverdeling die *portefeuilleverdeling* wordt genoemd. Die portefeuilleverdeling maakt de individuele wethouder niet bevoegd want dat blijft het college maar het maakt de individuele wethouder wel rechtstreeks politiek aanspreekbaar.

De gemeenteraad benoemt de wethouders in het college van burgemeester en wethouders. De verdeling van portefeuilles hoort formeel thuis in het college. Een bijzondere portefeuille is de portefeuille gemeentefinanciën. Het is een bijzondere portefeuille omdat de wethouder van financiën de uitgaven in de hand moet houden. Niet alleen de uitgaven van zijn eigen overige portefeuilles maar ook de uitgaven in portefeuilles van de andere leden van het college.

Niet vergeten: competenties!

In de praktijk is de portefeuilleverdeling de uitkomst van een politieke onderhandeling tussen de fracties in de gemeenteraad waarin competenties geen aantoonbare rol spelen. Maar het kan ook anders.

Deloitte suggereert bijvoorbeeld dat een gemeente met hoge woonlasten, veel schuld en weinig eigen vermogen een zuinige wethouder van financiën zoekt die ambities beperkt en saneert in de uitgaven. Maar een gemeente met goede voorzieningen, weinig schulden, veel eigen vermogen, genoeg capaciteit om risico's op te vangen en hoge woonlasten, doet er goed aan een wethouder te zoeken met ideeën voor nieuw beleid en lastenvermindering.

SPECIFIEKE OMSTANDIGHEDEN

Wethouders van financiën krijgen het steeds moeilijker. Gemeentebestuur is mensenwerk. Het wethoudersambt wordt uitgeoefend in een complexe, politieke, bestuurlijke en ambtelijke omgeving. Er is daarbij sprake van een aantal ontwikkelingen die een uitwerking hebben op de positie en de rol van de wethouder van financiën. Gemeenteraden doen er goed aan rekening te houden met de specifieke moeilijke omstandigheden van de eigen gemeente.

Veel gemeenten hebben te maken met verliesgevende grondexploitaties en risico's van decentralisaties. Er moet rekening gehouden worden met Rijksbezuinigingen en reorganisaties van het gemeentefonds. Gemeenten worden door herindelingen steeds groter. Dwingend begrotingsbeleid wordt moeilijker door toenemende politieke fragmentatie.

Delft bijvoorbeeld is in de nasleep van de economische crisis in financiële moeilijkheden gekomen door risico's in meerdere grondexploitaties. Gemeentegrootte is ook een mooi voorbeeld. In 1814 was de nagestreefde minimale grootte 500 inwoners en in het regeerakkoord van Rutte-Samson in 2012 was dat 100.000.

Door die groei wordt begroten ingewikkelder, het ambtenarenapparaat groter en ingewikkelder en de gemeenteraad groter en politiek ingewikkelder. Toenemende politieke fragmentatie leidt volgens onderzoek van bestuurskundigen Herweijer en Lunsing tot meer obstakels om een stringent begrotingsbeleid te voeren. Zij concludeerden dit op basis van een geconstateerd positief verband tussen hogere politieke fragmentatie en een hogere schuld per inwoner.

Tot zover een eerste reeks aanbevelingen op grond van bestuurskundige literatuur en andere bronnen over gemeentefinanciën. De aanbevelingen zijn praktisch bruikbaar voor het vinden van goede wethouders van financiën voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2018.

ONDERZOEK NAAR BESTUURDESKRACHT

De uitdaging is dat we nog niet precies weten wat een goede wethouder van financiën is. We hebben de bestuurlijke prestaties nog niet gemeten. Daarom zijn we in 2015 gestart met een onderzoek naar de bestuurderskracht van de wethouder van financiën.

De vervolgstap is het in beeld brengen van de financiële prestaties van alle gemeenten in de periode 2010-2014 en kijken welke wethouders van financiën daar voor verantwoordelijk waren.

Deloitte publiceerde voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 in [Elsevier](#) een overzicht van de financiële toestand van alle Nederlandse gemeenten. Dat overzicht was gebaseerd op financiële kengetallen. Gemeenten en ook provinciale toezichthouders zoals de provincie [Zuid-Holland](#) berekenen in toenemende mate ook financiële kengetallen. Deze praktische beschikbaarheid van gegevens biedt kansen voor verder onderzoek naar de bestuurderskracht van de wethouder van financiën.

CONCLUSIE

De gemeenteraadsverkiezingen van 2018 bieden kansen voor een nieuwe aanpak van het vinden van goede kandidaten voor het wethouderschap financiën. Het werven van kandidaten door de politieke partijen zal plaatsvinden in de zomer en het najaar van 2017. De benoeming van nieuwe wethouders zal plaatsvinden in april en mei 2018.

Zoek ook buiten de eigen kring, let op competenties en kies een wethouder met een rolopvatting die past bij de financiële staat van de gemeente

Zoek ook buiten eigen kring

Politieke partijen en gemeenteraden wordt aangeraden wethouders niet alleen in de eigen gelederen te zoeken maar ook daarbuiten. Daarbij is het belangrijk te letten op competenties en daadwerkelijke beschikbaarheid. Kies een wethouder met een rolopvatting die past bij de financiële toestand van de gemeente. Houdt rekening met de toenemende complexiteit van het lokaal bestuur.

In de periode 2015-2019 wordt een empirisch onderzoek naar de bestuurderskracht van de wethouder van financiën uitgevoerd. De resultaten van dat onderzoek zullen worden gebruikt om deze eerste reeks van aanbevelingen verder te verdiepen en te verbreden.

Over de auteur: Drs. Ronald Vuijk schreef dit artikel als bestuurskundige en als promovendus bij prof. dr. Michiel Herweijer bij de vakgroep bestuurskunde van de Radboud Universiteit op basis van een onderzoeksvoorstel over de bestuurderskracht van de wethouder. Vuijk is voor de VVD trainer bij opleidingsinstituut de Haya van Somerenstichting, en lid van de Tweede Kamer. Hij is namens de VVD woordvoerder over defensie.

Trefwoorden:

Bestuurderskracht, wethouder van financiën